

Şəxsiyyəti də bir məktəb olan ədib Onun mənəvi dünyası əzəmətli idi

"O tək cə ədəbi yaradıcılığı ilə deyil, həm də xeyirxah əməlləri, insanpərvərliyi ilə dərin rəğbət və məhəbbət qazanmışdı. O, Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində pedaqoq, alim və ədib kimi ən yüksək zirvəni fəth etmişdi".

Görkəmli pedaqoq, alim, istedadlı yazıçı Mir Cəlal Paşayev taniyanlar onun haqqında bu sözləri səmimi qəlbədən söyləyir, heç bir təfərrüata varmırlar. Tələbələr "Mir Cəlal müəllimin şəxsiyyəti özlüyündə bir məktəb idi. O, özü də bilmədən ətrafındakı gənclərə bir cəsəret verirdi. Mülayim xasiyyəti vardı, lakin prinsipial idi, mövqeyindən dönməzdi, yersiz güzəştə getməzdi. Bütün bu keyfiyyətləri ilə o, həm yazıçı kimi, həm də şəxsi nümunəsində insanların formalaşmasına müsbət təsir göstərirdi"- deyə sevimli müəllimlərini xatırlayırlar.

Görkəmli yazıçı tək cə ədəbiyyat adamı kimi oxucularının deyil, tanıdığı insanların da xatirəsində əbədiləşməklə ölməzlik qazanıb.

Sentyabrın 28-i böyük pedaqoq və alimin xatirə günüdür. Onunla bağlı yaddaşlarda yer alan xatirələr Mir Cəlal Paşayevin nə qədər gözəl və səmimi, qayğıkeş insan olduğunu bir daha yada salır.

AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATINA FÜZULİŞÜNASLIĞI GƏTİRƏN ALIM

Mir Cəlal Paşayev Cənubi Azərbaycanın Ərdəbil şəhərində doğulub. Kiçik yaşlarında atası dolanışiq dalınca Gəncəyə köçdüyündən, Mir Cəlal da uşaqlığını bu şəhərdə keçirib. 1918-ci ildə atasının vəfat etməsi üzündən o, böyük qardaşının himayəsində yaşayıb. Mir Cəlal 1918-1919-cu illərdə Xeyriyyə Cəmiyyətinin köməyi ilə ibtidai təhsil alıb və Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra Gəncə Dərülmüəlliminə daxil olub. Əvvəlcə tələbə təşkilatının, sonra isə şəhər tələbə həmkarlar təşkilatının sədri seçilib. Mir Cəlal Paşayevin XX əsr Azərbaycan elminin, ədəbiyyatının, təhsilinin inkişafındakı xidmətləri əvəzsizdir. O, Kazan Şərq Pedaqoji İnstitutunun ədəbiyyat şöbəsində, Azərbaycan Dövlət Elmi-Tədqiqat İnstitutunun aspiranturasında təhsilini davam etdir-məklə yanaşı, müəllimlik edib və xalqın övladlarına ölkəmizin tarixini, mədəniyyətini, ədəbiyyatını öyrədib. Mir Cəlal həm gözəl hekayə ustası, sanballı romanlar, povestlər müəllifi kimi tanınır, həm ədəbiyyatımızın yaradıcılarından biri, həm də gözəl ədəbiyyatşünas alim kimi qiymətləndirilir. Yazıçı əli qələm tutan gündən ömrünün sonuna qədər həm bədii ədəbiyyat, həm də

ədəbiyyatşünaslıq sahəsində eyni həvəs və coşqunluqla, eyni ardıcılıq və uğurla, yorğunluq bilmədən çalışaraq yüzdən artıq kitab çap etdirib. Görkəmli nasirin yaradıcılığının mövzu rəngarəngliyi, üslub xüsusiyyətləri, bütünlükdə orijinallığı ilə Azərbaycan yazıçıları içərisində özünəməxsus yer tutur. Mir Cəlal ədəbiyyatımızda gözəl hekayələr ustası, rəngarəng mövzulara həsr olunmuş romanlar yaradıcısı, ədəbiyyatımızın klassik və müasir dövrünü, müxtəlif problemlərini işıqlandıran onlarla dəyərli tədqiqat əsərinin müəllifi kimi əbədiləşib.

Mir Cəlal 1928-ci ildə ilk qələm təcürbəsi ilə ədəbiyyat aləmində özünü sinayıb. Sonralar hamımızın yaddaşına iz salan "Bir gəncin manifesti" əsəri, həyatı əhəmiyyətli hekayələri klassik bədii nümunələr kimi müəllifinə ədəbiyyat tariximizdə əbədiyaşarlıq qazandırır. Görkəmli tədqiqatçının yuxusuz gecələrinin, gərgin zəhmətinin bəhrəsi olan "Füzuli sənətkarlığı",

və novellalar kitabları çap olunub.

Mir Cəlalin ilk irihəcmli əsəri - "Dirilən adam" romanı 1935-ci ildə ayrıca kitab kimi nəşr edilib. Ümumilikdə isə görkəmli ədibin nəşr olunmuş altı romanı - "Dirilən adam", "Bir gəncin manifesti", "Yolumuz hayanadır" romanlarında keçmiş, "Açıq kitab", "Yaşadılarım", "Təzə şəhər" romanlarında müasir həyat lövhələrinin bədii təsviri ustalıqla qələmə alınıb.

"Bir gəncin manifesti" əsəri çapdan çı-xanda Mir Cəlalin heç 30 yaşı yox idi. İlk dəfə 1937-39-cu illərdə hissə-hissə "Revolusiya və kultura" jurnalında nəşr olunan əsər yazıcının həyatında böyük bir dönüş yaradıb və müəllifə geniş oxucu auditoriyası qazandırır. 1940-cı ildə "Uşaqqəncəş" kitab halında kütləvi tirajla buraxılan bu əsər oxucu tələbatına görə sonrakı illərdə də dəfələrlə təkrar nəşr edilib. Doqquz dəfə müxtəlif illərdə ayrıca kitab halında nəşr olunmuş "Bir gəncin manifesti" Azərbaycanın hüdudlarından çox-çox uzaqlarda da sevilir. İndiyədək yazıcının 70-dən çox kitabı nəşr olunub. Akademik Məmməd Cəfər bu böyük sənətkarın şəxsiyyətini və yaradıcılığını yüksək qiymətləndirərək yazırdı: "Mir Cəlal sakit və təmkinli bir yazıçıdır: o, boş və artıq gurultudan, təbiiliyi poza biləcək bir cizgi belə işlətməkdən çəkinən yazıçıdır".

Cild-cild əsərlər yazmasına baxmayaraq, Mir Cəlaldan "Şah əsəriniz hansıdır"- deyə soruşanda o da iftixarla "həyatımda yaratdığım ən böyük əsər - ailəmdir" - deyərmiş. Yazıcının ailəsinin "şah əsər" statusu qazanmasında ona ən böyük dayaq isə həyat yoldaşı Püstə xanım olub. Onlar övladlarına yüksək təhsil və tərbiyə veriblər. Övladları da valideynlərinin adını həmişə doğruldublar.

ƏZƏMƏTLİ PEDAQOQ

Xalq yazıçısı Elçin "Mir Cəlal müəllim auditoriyaya girəndə əzəmətli bir pedaqoq təsiri bağışlayırdı" - deyə xatırlayır: "Ona görə ki, onun mənəvi dünyası əzəmətli idi, onun yaradıcılığı, daxilindəki xeyirxahlıq əzəmətli idi. Xoşbəxt yazıçı idi, ona görə ki, sovet sistemində deyil, ədəbiyyata xidmət edirdi. Bugünkü oxucuların - müstəqil Azərbaycan vətəndaşlarının psixologiyası

"XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı", "Azərbaycanda ədəbi məktəblər (1905-1917)", "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" adlı fundamental əsərləri ədəbiyyatşünaslıq elminə sanballı töhfələrdir. Azərbaycan ədəbiyyatına füzulüşünaslığı gətirən məhz Mir Cəlal Paşayev olub. Ərəb, fars və rus dillərini mükəmməl bilən bu görkəmli şəxsiyyətin Azərbaycanı ictimai fikir tarixində özünəməxsus yeri var.

Ötən əsrin 20-30-cu illərində ədəbi aləmdə əvvəlcə şeir, sonra isə oçerk və hekayələr ilə yer alan Mir Cəlal, az sonra orijinal yaradıcılıq üslubu olan yazıçı kimi tanınır. Yaradıcılığı dövründə isə görkəmli nasir kimi Azərbaycan ədəbiyyatında öz layiqli yerini tutub.

1928-ci ildə Mir Cəlalin mətbuatda ilk şeirləri - "Dənizin cinayəti", "Ananın vəsiyyəti", "Müxbir" və s. çap olunub. Daha sonra o, hekayə yaradıcılığına yer ayırıb. Yaradıcılığında 300-dən artıq hekayə var. O dövrün "Şərq qadını", "Gənc işçi", "İnqilab və mədəniyyət", "Ədəbiyyat qəzeti" kimi nüfuzlu nəşrlərində "Doktor Cinayətov", "İfşa", "Mərkəz adamı", "Naxələf", "Bostan oğrusu", "Qüdrət nümayişi", "İstifadə", "Heyrət"... hekayələrini çap etdirib. Yazıcının 1932-ci ildə "Sağlam yollarda", 1935-ci ildə "Boy" adlı ilk oçerklər

və tələbləri fərqli olsa da, Mir Cəlalin əsərləri indi də sevilə-sevilə oxunur. O, həm də xoşbəxt ədəbiyyatşünas alim idi. Ədəbiyyatşünaslığın sovet ideologiyasının tərkib hissəsi olmasına baxmayaraq, Mir Cəlal yenə də sisteme deyil, Azərbaycan ədəbiyyatının tarixinə xidmət edirdi. O, həm

də xoşbəxt pedaqoq idi. Çünki pedaqoji fəaliyyətini komsomol və partiya ideologiyasına deyil, Azərbaycan xalqı üçün gerəkli oğullar yetişdirməyə həsr etmişdi. Mir Cəlal həm də xoşbəxt bir atadır; onun sovet dövründə yetişdirdiyi övladları bu gün müstəqil Azərbaycana layiqincə xidmət edirlər".

"ONUN DƏRSLƏRİNİ SƏBİRSİZLİKLƏ GÖZLƏYİRDİK"

Mir Cəlal Paşayevin pedaqoji fəaliyyəti onun ömrünün ən yaddaşılan və mənalı illərini təşkil edir. Bakı Dövlət Universitetinin nüfuzlu professoru tələbələrini və həmkarlarının yaddaşında xeyirxah və qayğıkeş müəllim kimi qalıb. O, universitetdə Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi kafedrasının müdiri idi. Bütün tələbələrə böyük qayğı, nəvazişlə yanaşıydı. Həyat yollarında da tələbələrə yaxın məsləkdəşinə çevrilmişdi. Hamı onu çox sevirdi, tələbələrini onun mühazirələrinə olduqca həvəslə gəlirdi. Onun qapısı hamının üzünə açıq idi. Mir Cəlal istedadlı tələbələrini öz övladları qədər istəyirdi. Onların qayğısını öz qayğısı bilirdi.

Mir Cəlalin tələbəsi olmuş Xeyrulla Əliyev, müəllimi ilə bağlı xatirələri də maraqlıdır: "İndi qərribə görünsə də, o dövrdə ali məktəblərdə dərse davamiyyət jurnalları rus dilində yazılırdı. Bu səbəbdən də "Əliyev" familiyası "Aliyev" olurdu. Sanki buna etiraz əlaməti olaraq Mir Cəlal müəllim də, Məmmədhusəyn Təhmasib də, Abbas Zamanov da auditoriyada heç kimin adını həmin jurnaldan oxumaz, tələbələrə kimin gəlmədiyini qrup nümayəndəsindən soruşardılar. Mir Cəlal müəllim elə sadə danışırdı ki, mən onun mühazirəsini yazmağa ehtiyac duymurdum, eyni zamanda, elə fikirlər söyləyirdi ki, onları yazmaya bilmirdim. Mir Cəlal müəllimin fikrincə, hər yazıçıdan jurnalist olmaz, yaxşı jurnalist isə yazıçı ola bilər. O, tələbələrə yaradıcılığa ruhlandırır. Biz onun dərslərini səbirsizliklə gözləyirdik".

UNESCO-nun 2008-2009-cu illərdə görkəmli şəxsiyyətlərin və əlamətdar hadisələrin qeyd edilməsi proqramına Azərbaycanla bağlı daxil olmuş yubileylərin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Prezidentinin 2008-ci il 31 yanvar tarixli Sərəncamına əsasən, yazıçı Mir Cəlal Paşayevin yubiley mərasimi təntənə ilə qeyd edildi. Parisdə, UNESCO-nun iqamətgahında XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, alim, pedaqoq Mir Cəlal Paşayevin 100 illiyinə həsr olunmuş mərasim keçirildi. Bu, həm də Azərbaycan elminə, mədəniyyətinə və ədəbiyyatına dünya miqyasında verilən dəyər təzahürüdür.

İllər ötdükcə Mir Cəlal Paşayevin tək cə elmi irsi tədqiq edilmir, onun həm də xeyirxahlığı, böyük və əlçatmaz müəllimliyi, bəşəriyyəti heyranlıqla qarşılayan və sevilə-sevilə qəlblərdə özünə abidə ucaldır. Ədibin bu zirvədəki yeri daim qalacaq...

Təranə Məhərrəmov

